

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าว ของชุมชนไทลื้อ บ้านลำ อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาสื่อพื้นบ้านประเภทสื่อพิธีกรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ โดยศึกษาถึงสภาพการณ์ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวในยุคก่อน พ.ศ.2539 ยุค พ.ศ. 2539- 2544 และยุค พ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน รวมถึงบทบาทหน้าที่ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่มีต่อชุมชน และที่สำคัญมุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อคงอยู่และความเปลี่ยนแปลงสภาพของพิธีสามปีสี่รวงข้าว

จากการศึกษาพบว่าสื่อพิธีสามปีสี่รวงข้าวตั้งแต่ยุคก่อน พ.ศ.2539 มาจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบภายนอกไปหลายอย่าง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสมัยใหม่ที่เข้ามาส่งผลกระทบต่อชุมชนไทลื้อมากขึ้น และแม้ว่าในปัจจุบันนี้การสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวจะยังคงอยู่ หากวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์ต้นไม้แห่งคุณค่า (กาญจนา แก้วเทพ, 2549ก) จะพบว่าสถานะของพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวอยู่ในเกณฑ์ “สื่อพิธีกรรมที่ข้างนอกเข้มแข็งแต่ข้างในกลวง” นั่นคือ ดอก ใบ ผลของต้นพิธีกรรมยังคงอยู่ แต่จะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปเพื่อความอยู่รอดตามสภาพแวดล้อม แต่ลำต้นที่หล่อเลี้ยงดอก ใบ ผล กลับเริ่มป่วยกระเสาะกระแสะไม่แข็งแรงเช่นเมื่อก่อน ซึ่งก็คือ ผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี ที่สำคัญคือความรู้ของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ซึ่งนับวันคนในชุมชนต่างก็มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมของตนเองลดน้อยลง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการขาดการสื่อสารที่ดีนับตั้งแต่ยุคก่อน พ.ศ. 2539 ซึ่งการสืบทอดพิธีกรรมต่าง ๆ จะเป็นเพียงการบอกเล่าปากต่อปาก การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรมีน้อยมาก ซึ่งพอยุคสมัยเปลี่ยน การสื่อสารแบบบอกเล่าปากต่อปากก็ทำให้ข้อมูล ความรู้แต่เดิมนั้นไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามแบบฉบับดั้งเดิม จนท้ายที่สุดคนรุ่นใหม่ในชุมชนกลายเป็นคนที่สืบทอดพิธีกรรมมาแต่โครงสร้าง แต่กลับไม่รู้คุณค่าและความหมายที่แท้จริง จึงเป็นเหตุให้การเปลี่ยนแปลงของดอก ใบ ผลเกิดขึ้นอยู่เรื่อยๆ ตามความพึงพอใจของคนในชุมชน แต่จากปัจจัยทั้งหลายที่ได้กล่าวมานั้น กลับพบว่า ส่วน “ราก” ที่มีความสำคัญมากที่สุดของต้นไม้พิธีกรรมยังคงมีอยู่เช่นเดิม เพียงแต่ของอารมณ์และความรู้สึกร่วมของคนในชุมชนมีความเข้มข้นน้อยลง ทว่าพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวก็ได้ทำหน้าที่ให้ชุมชนเพิ่มขึ้นจากเดิม นั่นก็คือ พิธีกรรมเป็นสื่อที่ดึงดูดคนให้กลับเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้นเพื่อทำการเรียนรู้และศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสถานภาพของสื่อพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่และเปลี่ยนแปลงของพิธีสามปีสี่รวงข้าว
3. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ทางการสื่อสารของพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่มีต่อปัจเจกและชุมชนในอดีตและปัจจุบัน
4. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของพิธีสามปีสี่รวงข้าว
5. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าว

ผู้ศึกษาได้วางกรอบของการศึกษาโดยใช้แนวคิด เรื่องสื่อพิธีกรรม ซึ่งนำมาวิเคราะห์พิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวในบทบาทหน้าที่ของการเป็นรูปแบบการสื่อสารชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนไทลื้อ เพื่อทำความเข้าใจและเข้าใจถึงคุณลักษณะของพิธีกรรมได้อย่างถ่องแท้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้แนวคิดเรื่องการสื่อสารกับการผลิตและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) ซึ่งกล่าวว่า วัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ ถือเป็นส่วนหนึ่งของ ประเพณีในการเลือกสรร (Selective tradition) จากคนในชุมชน กล่าวคือผู้คนในสังคมจะมีกระบวนการจัดระบบและจัดลำดับความสำคัญของ “วัฒนธรรม” ทั้งหมดไว้ และเนื่องจากว่าในชีวิตประจำวันของคนเรามีวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ๆ ตลอดเวลา แต่ประเพณีในการเลือกสรร จะทำหน้าที่คัดเลือกให้วัฒนธรรมบางอย่างเท่านั้นที่จะถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตยืนยาวต่อไป

ในขณะเดียวกันผู้ศึกษายังได้อาศัยแนวคิดเรื่อง ต้นไม้แห่งคุณค่าในการปรับประยุกต์สื่อพื้นบ้าน ตามที่ กาญจนา แก้วเทพ นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า การที่จะสืบทอดต้นไม้แห่งพิธีกรรมนั้น ควรที่จะต้องสืบทอดให้ครบทุกองค์ประกอบของต้นไม้ ทั้ง ราก ลำต้น กิ่ง ก้าน ใบ ผล โดยอาศัยหลัก “รักษาแก่น ปรับกระพี้ เปลี่ยนเปลือก” เพื่อทำให้เกิดการสืบทอดพิธีกรรมได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ในส่วนของการสืบทอดพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว ผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชนมาอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมที่มีต่อคนในชุมชน อันส่งผลถึงการสร้างพื้นที่ในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของไทลื้อให้คงอยู่ต่อไปด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การศึกษาจากบันทึกทางประวัติศาสตร์ บทความทางวิชาการ และวิทยานิพนธ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการลงสังเกตการณ์ในพื้นที่จริง (Observation) เพื่อสำรวจข้อมูล อันสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

บทสรุปของการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวของชุมชนไทลื้อ บ้านลำ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา” ผู้ศึกษาได้ข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. สภาพการณ์ของพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว

ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มคนที่มีความเคร่งครัดในการสืบทอดเอกลักษณ์ของตนเองเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ แม้ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการพลัดถิ่นมาไกลจากสิบสองปันนา แต่ก็ยังคงสามารถสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี อันติงามของตนเองไว้ได้อย่างมั่นคง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความแข็งแกร่งก็คือ เบื้องหลังของความเชื่อความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งบรรพบุรุษชาวไทลื้อได้บูรณาการไว้เป็นอย่างดี ผ่านมาเป็นรูปแบบของประเพณี พิธีกรรมที่หลากหลาย อันจะเห็นได้ว่าทุก ๆ พิธีกรรมของชาวไทลื้อจะเกี่ยวข้องกับผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โยงเข้าสู่วิถีชีวิตประจำวันซึ่งความเชื่อเหล่านี้ชาวไทลื้อเชื่อว่า การให้ความเคารพ บูชาต่อผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่บ้าน คู่เมือง จะนำพาความร่มเย็น เป็นสุข อยู่ดีกินแก่ให้แก่ตนเอง ครอบครัวและชุมชน ดังนั้นชาวไทลื้อจึงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมมากและมีความเคร่งครัดในการเข้าร่วมเป็นอย่างมาก อันจะเห็นได้จากในสมัยอดีตพิธีสามปีสี่รวงข้าวมีการถือปฏิบัติกันนานถึง 96 วันและกระทำกันทุกปี ซึ่งนั่นหมายความว่าชุมชนนั้นต้องมีความเคร่งครัดเป็นอย่างมากจึงจะสามารถประกอบพิธีกรรมนี้ให้สำเร็จได้

พิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวมีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ผ่านการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม และบริบทชุมชนที่แปรเปลี่ยน แต่ชาวไทลื้อก็ยังคงมีการสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวมาอย่างต่อเนื่อง แต่อาจจะมีปรับเปลี่ยนไปบ้างตามเหมาะสมของสภาพชุมชนนั้นๆ ผ่านการเลือกและตัดสินใจของคนในชุมชนว่าจะมีการสืบทอดอย่างไร จากพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่บ้านหนองบัว จ.น่าน ซึ่งมีการยึดรูปแบบการประกอบพิธีใกล้เคียงกับในช่วงปลายของยุคอดีต คือทำการประกอบพิธีกรรม 3 วันและกระทำกัน 3 ปีครั้ง การฆ่าสัตว์เพื่อบวงสรวงก็จะใช้สัตว์ใหญ่ และทำการฆ่าสังเวย ณ ลานที่ใช้ประกอบพิธีเลย ซึ่งต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนไปเป็นการฆ่าสังเวยสัตว์ในที่ลับตาคนแทน เนื่องจากมีกระแสต่อต้านการทารุณกรรมสัตว์จากคนภายนอก เป็นต้น แต่สำหรับชาวไทลื้อที่บ้านลำ อ.เชียงคำ จ.พะเยาซึ่งจากเดิมต้องเดินทางไปร่วมพิธีสามปีสี่รวงข้าวถึงจ.น่าน เนื่องจากไม่มีเทวดาเจ้าหลวงเมืองลำตั้งอยู่ในชุมชน ต่อมาปีพ.ศ. 2545 จึงมีมติของคนในชุมชนต้องการที่จะสืบทอดพิธีกรรมนี้ไว้เพื่อปฏิบัติเอง จึงได้มีการก็ได้มีการอัญเชิญเจ้าหลวง

เมืองลำมาจากบ้านหนองบัว จ.น่าน มาไว้ที่หมู่บ้าน โดยสร้างเป็น “อนุสาวรีย์เจ้าหลวงเมืองลำ” เพื่อใช้สักการบูชา แสดงความเคารพต่อบุญคุณของบรรพบุรุษ ช่วงเวลานั้นเองที่ชาวไทลื้อบ้านลำได้มีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของพิธีกรรมบางอย่าง เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพชุมชนในปัจจุบัน โดยลดวันประกอบพิธีกรรมเหลือเพียง 1 วัน เพื่อให้สะดวกแก่ผู้เข้าร่วมพิธีที่ปัจจุบันนี้ออกไปเรียนหรือทำงานต่างจังหวัดกันมากขึ้น ดังนั้นจะยังคงเหลือแต่พิธีการที่สำคัญ ๆ ไว้เท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเวลา ส่วนเรื่องของการฆ่าสัตว์เพื่อบวงสรวงก็เปลี่ยนจากวัวควายมาเป็นหมูแทน และไม่ทำการฆ่าต่อหน้าลานพิธี เพราะชาวไทลื้อบ้านลำเห็นว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นการกระทำที่โหดร้ายเกินไป จึงต้องทำการฆ่าในที่ลับตาแทน จากนั้นก็นำเนื้อสัตว์ที่ได้มาประกอบอาหารเพื่อทานร่วมกันทั้งชุมชน

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันนี้ แม้ว่าพิธีสามปีสี่รวงข้าวยังคงมีให้เห็นอยู่ตลอด แต่ทว่าคนในชุมชนกลับความรู้ ความเข้าใจในพิธีกรรมนี้น้อยมาก โดยเฉพาะกับเยาวชน คนรุ่นใหม่ ๆ ซึ่งมีความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลดลง ดังนั้นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในยุคนี้จึงเปรียบเสมือนคนวงนอกพิธีกรรมที่ไม่เข้าใจถึงแก่นแท้ของพิธีกรรมเลย ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากการสื่อสารเพื่อสืบทอดเรื่องราวของพิธีกรรมในอดีตจะเป็นเพียงแค่การบอกเล่าปากต่อปาก มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรน้อยมาก การสืบทอดด้วยวาจาจากรุ่นสู่รุ่นจึงทำให้เนื้อหาของสารไม่ครบถ้วน สมบูรณ์ ส่งผลมาถึงปัจจุบันที่คนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมน้อยมาก สิ่งที่จะตามมาหลังจากนี้ก็คือ ในเมื่อไม่มีความรู้หรือมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมน้อย ความตระหนักถึงความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบย่อยของพิธีกรรมก็จะถูกมองข้ามไป เพราะคนในชุมชนก็จะคิดเพียงแค่ว่าทำยังไงให้พิธีสามปีสี่รวงข้าวอยู่ได้เท่านั้น แต่ไม่สนใจว่าแต่ละรายละเอียดของพิธีกรรมที่เปลี่ยนไป จะส่งผลต่อคุณค่า ความหมายอย่างไรบ้าง สิ่งที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ ปัจจุบันการละเล่นพื้นเมืองอย่าง การขับลื้อ เล่นสะบ้า โกงกาง ก้อบแก๊บ ฯลฯ เริ่มหายไปทีละอย่าง แต่กลับมามีสิ่งอื่นมาแทนที่ ซึ่งเน้นแต่ความบันเทิง ความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว อย่างเช่น มีการนำดนตรีสมัยใหม่มาแทนที่ขับลื้อ เพราะเห็นว่าดนตรีสมัยใหม่มีความสนุก น่าสนใจและสร้างความบันเทิงได้มากกว่า การขับลื้อ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่คนในชุมชนเป็นคนเลือกที่จะเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบพิธีกรรมทีละน้อย ๆ เช่นนี้ ต่อไปย่อมส่งผลกระทบถึงรากหรือคุณค่า ความหมายอย่างแน่นอน

จากการวิเคราะห์สภาพการณ์ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวในยุคนี้พบว่า พิธีสามปีสี่รวงข้าวอยู่ในภาวะสื่อพิธีกรรมที่ “ข้างนอกแข็งแรง แต่ข้างในกลวง” เมื่อพิจารณาตามหลักเกณฑ์การวิเคราะห์ต้นไม้ม่างคุณค่าพบว่า ต้นไม้ม่างพิธีสามปีสี่รวงข้าวต้นนี้ ยังคงมีรากที่แข็งแรง แม้จะไม่

มากเท่ากับสมัยอดีต แต่คนไทยลื้อในยุคนี้ก็รับรู้ถึงคุณค่า ความหมายว่าพิธีกรรมนี้ได้สืบทอดความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้สร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชน สร้างความกตัญญู และที่สำคัญยังเป็นการสืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวไทยลื้อไว้ด้วย ด้วยรากที่ยังแข็งแรงอยู่ส่งผลต่อการเติบโตของลำตัน กิ่งก้าน ดอก ใบ ผลให้มีความอุดมสมบูรณ์ แม้ว่าองค์ประกอบเหล่านี้จะถูกปะทะจากสภาพแวดล้อมภายนอกไปบ้าง แต่ก็ยังไม่กระทบเข้าถึงแกนกลางของลำตัน แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงที่สุดของต้นไม้แห่งพิธีกรรมนี้ก็คือ ลำตันที่ขาดการลำเลียงอาหารไปสู่ดอก ใบ ผล ทำให้ต้นไม้ต้นนี้ไม่สมบูรณ์ ซึ่งเปรียบได้กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่ในวันจะมีแต่คนวงนอกมากขึ้น ๆ และที่สำคัญคนกลุ่มนี้ยังขาด “ความรู้” เกี่ยวกับพิธีกรรมที่จะสืบทอดพิธีกรรมนี้ให้คนรุ่นหลังต่อไปได้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง เมื่อผู้ส่งสารไม่มีความเข้าใจในสารดังนั้น ผู้รับสารก็จะรับสารแบบไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์ หากไปถ่ายทอดต่อคนอื่นก็จะยิ่งทำให้ความหมายนั้นผิดเพี้ยนไปจากเดิม ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญหายของความรู้ทางวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง

2. บทบาทหน้าที่ของพิธีสามปีสี่รวงข้าว

ตามหลักทฤษฎีหน้าที่นิยามได้กล่าวไว้ว่า สถาบันใดก็ตามที่ยังสามารถคงอยู่ได้ในสังคม นั้นหมายความว่าสถาบันนั้นได้ทำหน้าที่ให้กับชุมชนเอาไว้ สอดคล้องกับที่ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ได้อธิบายไว้ว่าเกี่ยวกับประเพณีในการเลือกสรร และการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมใดที่ได้รับการเลือกสรรและบันทึกไว้นั้นหมายถึงวัฒนธรรมนั้นได้สร้างคุณค่าให้เกิดแก่สังคม และเมื่อมีการผลิตวัฒนธรรมใดขึ้นมาแล้ว จำเป็นต้องมีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอยู่เสมอ จึงจะเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยืนยาวของสิ่งนั้น เช่นเดียวกับพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวที่มีรากฐานมาจากความเชื่อในเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทยลื้อ และเพื่อสร้างพื้นที่ในการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ตัวตน จึงทำให้เกิดพิธีกรรมเกิดขึ้นมามากมาย ดังนั้นพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวจึงเป็นพิธีที่มีความสำคัญกับชาวไทยลื้อมาก โดยบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวนี้ได้สร้างคุณค่าและความหมายต่อชุมชนขึ้นหลายประการ ทั้งหน้าที่ในการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยสร้างความสามัคคีในชุมชนอันเนื่องจากพิธีกรรมนี้เป็นพิธีใหญ่ต้องอาศัยความร่วมมือมือร่วมใจจากคนในชุมชนเป็นอย่างมาก จึงจะสามารถประกอบพิธีกรรมนี้สำเร็จ พิธีกรรมยังสร้างความกตัญญูและสำนึกในบุญคุณของบรรพบุรุษ ผ่านการบวงสรวง บูชาเจ้าหลวงเมืองลำ รวบรวมผีและเทวดาที่นับถือ เพราะชาวไทยลื้อเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้จะช่วยปกป้องคุ้มครองให้ตนเอง ครอบครัวและสังคมอยู่ดี กินดี มีความสุข แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งปวง นอกจากนี้พิธีสามปีสี่รวงข้าวยังเป็นพื้นที่ที่ให้ชาวไทยลื้อได้แสดงออกถึงอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีความเป็น

ไทลื้ออย่างสมบูรณ์ผ่านการใช้ภาษาลื้อในพิธีกรรม การแต่งตัวไทลื้อเต็มยศ การละเล่นพื้นเมือง ฯลฯ และพิธีกรรมนี้ยังเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการสืบทอดวัฒนธรรมอื่นๆไว้อีกด้วย เช่นการขับลื้อ เพราะปกติการขับลื้อจะหาญได้ยาก แต่หากมีพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว การขับลื้อ รวมถึงการละเล่นอื่น ๆ ที่หาโอกาส/พื้นที่ในการละเล่นได้ยาก ก็จะถูกรวบรวมไว้ในพิธีกรรม ซึ่งเด็ก เยาวชน คนรุ่นใหม่ สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมไทลื้อได้จากการสังเกตจากพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวอีกด้วย

จากการศึกษาและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทุกคนต่างมีความรู้สึกร่วมกัน และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติพันธุ์ไทลื้อ ผ่านการเข้าร่วมพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่นี้ อันจะเห็นได้จากทุกคนจะเตรียมชุดไทลื้อมาสวมใส่กันอย่างพร้อมเพรียง เมื่อถึงเวลาเตรียมงานก็จะช่วยกันอย่างขะมักเขม้น เพื่อให้งานเสร็จลุล่วง ต่างฝ่ายต่างก็ทำหน้าที่ของตัวเองอย่างเต็มที่ เพราะทุกคนรู้ว่าสิ่งที่กำลังทำอยู่นั้น ก็เพื่อชุมชนไทลื้อของเขานั่นเอง นอกจากนี้ในดำเนินงานพิธีกรรมก็จะมี การอ่านประวัติเมืองลำไ้ให้คนที่เข้าร่วมพิธีได้รับรู้ร่วมกัน เป็นการแบ่งปันความรู้สู่ชุมชนร่วมกัน สร้างความรู้สึกร่วมกันในการเป็นชาวไทลื้อ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มักจะซึมซับอยู่ในจิตใจของชาวไทลื้อมาช้านาน

หน้าที่หนึ่งเพิ่มขึ้นมาจากพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวในยุคปัจจุบันก็คือ หน้าที่ในการดึงคนกลับเข้าสู่ชุมชน อันมีสาเหตุมาจากคนยุคใหม่ออกไปเรียน/งานที่ต่างจังหวัดกันมากขึ้น คนในชุมชนก็เหลือเพียงแต่คนเฒ่า คนแก่ การจัดพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว 3 ปีครั้งนั้นจึงเป็นการดึงคนกลุ่มนี้กลับเข้าสู่ชุมชน และมีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้อย่างต่อเนื่อง แม้ความรู้นั้นจะไม่ได้เป็นความรู้เชิงลึก แต่การที่ยังมีพิธีกรรมให้เห็นอยู่ก็เป็นการสร้างการจดจำอย่างหนึ่งให้เกิดขึ้นแก่คนรุ่นใหม่ ประการหนึ่งที่สำคัญก็คือการที่พิธีกรรมนี้จัด 3 ปีครั้งยังมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการทดสอบพลังชุมชนว่ามีความแข็งแกร่งมากน้อยเพียงใด เพราะพิธีกรรมนี้ต้องอาศัยคนทั้งชุมชนจึงจะประกอบพิธีกรรมนี้ได้ เมื่อพิธีกรรมทำหน้าที่พาคนกลับเข้าสู่ชุมชนได้มากขึ้น สมาชิกในชุมชนก็ได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กันเอยะขึ้น อันนำมาสู่ความสามัคคีร่วมกันในชุมชนตามมา

บทบาทหน้าที่อีกประการหนึ่งที่เพิ่มขึ้นมาในยุคสมัยใหม่ได้แก่ การเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น เนื่องจากในยุคสมัยนี้มีหน่วยงานภาครัฐ อันได้แก่ เทศบาล อบต. อำเภอ ค่ายทหาร ได้เข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนมากขึ้น จึงมีความประสงค์ที่จะช่วยสืบสานพิธีกรรมนี้ด้วยการสนับสนุน งบประมาณ ช่วยเหลือด้านการแสดง ประสานงานเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนนอกได้ทราบข้อมูลเอยะขึ้น โดยที่คนในชุมชนต่างมีปฏิริยาตอบรับความช่วยเหลือนี้เป็นอย่างดี โดยคนส่วนใหญ่ในชุมชนมองว่าการพิธีกรรมนี้เป็นเอกลักษณ์ของ

ชาวไทลื้อ จึงควรที่จะต้องมีกาถ่ายทอดไปให้คนข้างนอกได้รับรู้ด้วย แม้ว่าเมื่อก่อนจะมีกฎว่า คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้าก็ตาม แต่มายุคสมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปเยอะ เมื่อชุมชนกลายเป็นชุมชนเปิด ความเคร่งครัดในพิธีกรรมก็ลดน้อยลง และมองในทางกลับกันว่าการที่คนนอกเข้ามาในชุมชนมากขึ้น รวมถึงการมีหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนเช่นนี้ หากไม่มีการตั้งระเบียบของชุมชน ให้มีความแข็งแกร่ง และคนในชุมชนต้องมีการต่อยอดกับคนกลุ่มนี้อย่างชัดเจน อาจจะต้องมีการกำหนดขอบเขตการเข้ามาร่วมพิธีกรรมเอาไว้อย่างชัดเจนด้วย เพราะไม่เช่นนั้นพิธีกรรมอาจจะถูกเปลี่ยนรูปแบบไปเพื่อตอบสนองในเชิงพาณิชย์มากกว่าจะทำได้เพื่อสืบทอดอัตลักษณ์ ศักดิ์ศรีที่แท้จริง

3. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการคงอยู่และความเปลี่ยนแปลง

สื่อพิธีกรรมนั้นเป็นสื่อที่มีการเคลื่อนไหวและทำหน้าที่ต่อชุมชนในทุก ๆ สังคมไม่ว่าจะอดีตหรือปัจจุบัน ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงส่งผลทำให้สื่อพิธีกรรมถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยใช้เกณฑ์การวัดระดับความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมแล้ว จะสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ปัจจัยหลัก คือ 1) ปัจจัยภายในบุคคล 2) ปัจจัยภายในชุมชน และ 3) ปัจจัยภายนอกชุมชน โดยปัจจัยภายในบุคคล ได้แก่ ความเชื่อ/ความศรัทธา และความรู้ ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันชุมชนและการสื่อสารภายในชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ การศึกษาสมัยใหม่ เทคโนโลยีสมัยใหม่ หน่วยงานภาครัฐ และการสื่อสารภายนอกชุมชน ซึ่งปัจจัยทั้งหมดเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีส่งผลกระทบต่อคงอยู่และเปลี่ยนแปลงต่อพิธีสามปีสี่รวงข้าว ดังอภิปรายผลได้ดังนี้

3.1 ปัจจัยภายในบุคคล

1) ความเชื่อความศรัทธา

ความเชื่อและความศรัทธาในเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้พิธีสามปีสี่รวงข้าวมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ทั้งนี้เนื่องจากชาวไทลื้อเป็นกลุ่มคนที่มีความเคร่งครัดในการนับถือ “ผี” มาตั้งแต่อดีต และมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติมาก แม้ว่าในยุคต่อมามีการนำเอาพุทธศาสนาเข้ามา แต่ชาวไทลื้อก็ยังคงนับถือ และมีความเชื่อในเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่เหมือนเดิม จากรากฐานทางความเชื่อ และศรัทธาที่มีอย่างเหนียวแน่นเช่นนี้ ส่งผลทำให้ชาวไทลื้อยังคงความเคร่งครัดในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของตนเองมาสู่รุ่นลูกหลาน โดยความเชื่อเรื่องผีนั้นมักจะถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของพิธีกรรม

และประเพณีต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว และทุกพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีชาวไทลื้อจะให้ความสำคัญและเข้าร่วมกันอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่ และเป็นพิธีกรรมของคนไทลื้อที่สืบทอดมานาน ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว ได้ทำบทบาทหน้าที่ให้แก่ชุมชนที่หลากหลาย อาทิ เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน สืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของไทลื้อ สร้างความกตัญญู ฯลฯ ดังนั้นชาวไทลื้อในยุคปัจจุบันจึงมีความพยายามที่จะสืบทอดพิธีกรรมนี้ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด แม้ว่าจะได้รับแรงปะทะจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจ เข้ามามากจนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบต่าง ๆ บ้าง แต่อย่างไรก็ตามชาวไทลื้อยังคงมุ่งมั่นที่จะรักษาและสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวนี้ไว้คู่กับชุมชนต่อไป

2) ความรู้

ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน ถือเป็นอีกหนึ่งรากฐานสำคัญของการสืบทอด และเป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้เกิดการสืบทอดพิธีกรรมได้เป็นอย่างดี แต่จากการศึกษากลับพบว่าในปัจจุบันนี้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมน้อยมากซึ่งต่างจากสมัยอดีตที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความใกล้ชิดและผูกพันกับพิธีกรรมเป็นอย่างมาก คนในยุคนี้จึงจัดได้ว่าเป็นคนวงในของพิธีกรรมซึ่งมีความรู้ ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมเป็นอย่างดี แต่พอมาในยุคปัจจุบันนี้ เกิดความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายอย่างทั้งสภาพเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมส่วนใหญ่ในชุมชนกลายเป็นคนวงนอกของพิธีกรรม ซึ่งขาดความรู้ ความเข้าใจในพิธีกรรมที่ถูกต้อง ทั้งนี้ก็สืบเนื่องจากขาดการสื่อสารข้อมูล ความรู้ที่ดีจากคนในยุคก่อน ๆ เพราะว่าชาวไทลื้อในอดีตนิยมที่จะถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ผ่านการสื่อสารทางวาจา และมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรน้อยมาก ทำให้องค์ความรู้ที่ถ่ายทอดมาสู่รุ่นต่อรุ่นนั้นเริ่มผิดเพี้ยน ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยเฉพาะรูปแบบ โครงสร้างภายนอกของพิธีกรรม เช่น การแต่งกาย เครื่องเซ่นไหว้ การละเล่น ฯลฯ ก็ถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เนื่องจากสาเหตุเพราะคนในชุมชนขาดความรู้เรื่องพิธีกรรมแล้ว ก็จะไม่ตระหนักถึงความเคร่งครัดในองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมแต่ละอย่างว่ามีคุณค่า/ความหมายอย่างไรบ้าง ดังนั้นการที่สมาชิกในชุมชนขาดความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมในชุมชนนั้นย่อมจะส่งผลกระทบต่อพิธีกรรมสำคัญอื่น ๆ ของชาวไทลื้อตามมาในอนาคต อันจะนำไปสู่ความเสี่ยงต่อการสูญหายของอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของไทลื้อมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหากที่จะฟื้นฟูพิธีกรรมต่าง ๆ ให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น ควรที่จะต้องเริ่มจากการสร้างรากฐานความรู้เกี่ยวกับชุมชนให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน เพื่อก่อให้เกิดการสืบทอดที่ยั่งยืนและครบถ้วนสมบูรณ์ต่อไป

3.2 ปัจจัยภายในชุมชน

1) สถาบันครอบครัว

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงต่างคนต่างต้องใช้ชีวิตที่มีความรีบเร่งมากยิ่งขึ้นส่งผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวก็ห่างเหินกันมากขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากสมาชิกในบ้านมีการออกไปทำงานที่อื่นกันมากขึ้น ส่วนเด็กและเยาวชนก็ออกไปเรียนต่อต่างจังหวัดมากขึ้น เหลือเพียงแต่ผู้อาวุโสที่อยู่ที่บ้าน ทำให้สมาชิกในบ้านลดน้อยลง การสื่อสารในครอบครัวที่เคยพบปะพูดคุยกันทุกวันก็เริ่มลดน้อยลง จากเดิมที่ในอดีตสถาบันครอบครัวจะเป็นสถาบันแรกที่คอยอบรมสั่งสอนลูกหลานให้รู้จักและเข้าใจถึงขนบธรรมเนียม ประเพณีของไทยลื้อ ด้วยสภาพของชุมชนที่ค่อนข้างปิด ลูกหลานก็ยังคงเรียนอยู่ในหมู่บ้าน คนหนุ่มสาวก็ทำไร่ ทำนาอยู่ในชุมชน โอกาสและช่องทางในการที่จะสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ก็สามารถทำได้ง่ายผ่านการพูดคุยหรือบอกเล่าผ่านชีวิตประจำวัน แต่เมื่อในยุคปัจจุบันสถาบันครอบครัวเริ่มเปลี่ยนสภาพไปจากเดิมแล้ว ช่องทางที่จะทำการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลานก็ได้ยากขึ้น ส่งผลทำให้คนรุ่นใหม่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ไม่มีความรู้สึกผูกพันกับพิธีกรรมมากเหมือนสมัยก่อน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จึงถือเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพิธีสามปีสี่รวงข้าวตามมา

2) สถาบันชุมชน

แต่เดิมชาวไทลื้อมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติเป็นอย่างมาก ดังนั้นชาวไทลื้อจึงยึดอาชีพเกษตรกรรมในการเลี้ยงชีพมานับตั้งแต่สมัยโบราณ แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป อาชีพของคนไทลื้อในชุมชนก็เริ่มมีหลากหลายมากขึ้น แต่ยังคงประกอบอาชีพทำนา ทำไร่เป็นอาชีพหลักเหมือนกับในยุคอดีต แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะจำนวนชาวนาจะลดน้อยลงไปทุกวัน จากการศึกษาพบว่าเมื่อสภาพชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเปิดมากขึ้น ทำให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเริ่มออกห่างกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมซึ่งอิงอยู่กับความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นความสนใจและใส่ใจของคนรุ่นใหม่จึงมีต่อพิธีกรรมลดน้อยลง

การเปลี่ยนแปลงในชุมชนอีกประการหนึ่งที่ส่งผลต่อพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวก็คือ การที่มีคนนอกเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านมากขึ้น อันเกิดจากการที่ลูกหลานไทลื้อออกไปแต่งงานกับคนนอกชุมชน ทำให้มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้น ส่งผลให้จำนวนสมาชิกของชุมชนไม่ได้มีแต่คนไทลื้อที่นับถือผีเดียวกันแล้วทำให้เกิดความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้นตามไปด้วย แม้การที่คนนอกเข้ามาอยู่ในชุมชนไทลื้อ เข้ามาเป็นหนึ่งในสมาชิกชุมชนแต่อย่างไรก็ตามความรู้สึกรักและหวงแหนในชาติพันธุ์ไทลื้อของคนกลุ่มนี้ก็ไม่มี

ความเข้มข้นเหมือนกับชาวไทลื้อที่สืบทอดเชื้อสายกันมาจริง ๆ ด้วยเหตุนี้ควรตระหนักถึงคุณค่าและความหมายของการสืบทอดพิธีกรรมก็ลดลงตามไปด้วย

3) การสื่อสารภายในชุมชน

แต่เดิมรูปแบบการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ในชุมชนจะเป็นเพียงการสื่อสารแบบปากต่อปาก มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรน้อยมาก ทำให้การกระจายความรู้ไม่ทั่วถึง ดังนั้นรูปแบบการสื่อสารในชุมชนเช่นนี้จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพิธีสามปีสี่รวงข้าว ซึ่งเมื่อการสืบทอดพิธีกรรมนี้กระทำกันมาอย่างยาวนาน หลายยุคหลายสมัย การสื่อสารด้วยวาจาเช่นนี้ก็ทำให้เนื้อหาของพิธีกรรมไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์เหมือนฉบับดั้งเดิมที่เคยมีมา แม้ว่าในยุคสมัยใหม่มีเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันมากขึ้นแต่ชาวไทลื้อส่วนน้อยเท่านั้น ที่นำเทคโนโลยีมาใช้บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมนี้

ทั้งนี้การที่จะสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ยังคงจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารในชุมชนที่เข้มแข็งมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งแม้ว่าในชุมชนยังคงพูดกันด้วยภาษาไทลื้อแต่หากไม่มีการบันทึกเรื่องราวความรู้ชุมชนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเลย ความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นก็มีโอกาสเสี่ยงที่จะสูญหายไปในอนาคต

3.3 ปัจจัยภายนอกชุมชน

1) การเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐ

การเข้ามาของภาครัฐนั้นสามารถเป็นได้ทั้งปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรม ซึ่งในแง่บวกที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนสนับสนุนให้พิธีสามปีสี่รวงข้าวนี้คงอยู่ได้แก่ การเข้ามาเป็นผู้สนับสนุนในเรื่องงบประมาณ ค่าใช้จ่ายต่างๆที่ใช้ในพิธีกรรม เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของชาวบ้านซึ่งจากเดิมต้องเรียกรับเงินแต่ละบ้านมาช่วยกัน นอกจากนี้ยังได้เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องการละเล่นรื่นเริงต่างๆและประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกได้รู้จักพิธีกรรมมากขึ้น โดยการที่ชุมชนมีการติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐต่างๆเหล่านี้เป็นสร้างความสัมพันธ์อันดีและเป็นช่องทางในการขอความร่วมมือและความช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆของชุมชนต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตามการเข้ามาของหน่วยงานเหล่านี้ ยังคงเป็นเพียงแค่ผู้สนับสนุนเท่านั้น ไม่ได้รุกเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในตัวพิธีกรรมมากนัก แต่ทั้งนี้คนในชุมชนเองก็ควรที่จะต้องมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการในพิธีกรรมให้ดี เพราะคนที่เข้าใจถึงคุณค่าความหมายของพิธีกรรมนี้ดีที่สุดก็คือคนในชุมชน ดังนั้นการจะปรับเปลี่ยนอะไรในพิธีกรรมควรจะต้องเป็นสิทธิของเจ้าของวัฒนธรรมที่จะเลือก

แต่ในอีกมุมหนึ่งของการเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐนั้น พบว่าได้เริ่มสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชนที่ละเล็กทีละน้อย ซึ่งคนในชุมชนเองก็ไม่มีปฏิกิริยาต่อต้าน

แต่อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการเข้ามาสนับสนุนเรื่องกิจกรรมรื่นเริงก็มีการนำเอาวงดนตรีคาราโอเกะสมัยใหม่เข้ามาแทนที่การขับลือ คนในชุมชนเองก็สนใจเฉพาะรูปแบบความสนุกสนานรื่นเริงแต่เพียงอย่างเดียว จนส่งผลทำให้พื้นที่ของสื่อพื้นบ้านหลายอย่างถูกลดความสำคัญลงไป นอกจากนี้การที่หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์พิธีนี้ให้เป็นที่รู้จักแก่คนภายนอกมากขึ้น ทำให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากที่อื่นเข้ามาร่วมพิธีกรรมมากขึ้น ซึ่งในอนาคตต่อไปหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะผลักดันทำให้พิธีสามปีสี่รวงข้าวกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมไปโดยส่งผลให้คุณค่าภายในถูกบิดเบือนไปเพื่อกระทำเชิงการพาณิชย์มากขึ้น เน้นขายพิธีกรรมให้คนมาดูมากกว่าที่จะกระทำพิธีกรรมเพื่อวัตถุประสงค์ที่แท้ในการสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวไทลื้อเหมือนในอดีต

ดังนั้นคนในชุมชนควรที่จะมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นตามมาด้วย ด้วยการถือสิทธิ์การเป็นเจ้าของวัฒนธรรมที่ควรต้องมีความเข้มแข็งต่อแรงปะทะจากปัจจัยภายนอกเพื่อรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน

2) เทคโนโลยีสมัยใหม่

เทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้พิธีสามปีสี่รวงข้าวมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากเทคโนโลยีทำให้การสื่อสารติดต่อกันได้ง่ายมากขึ้น แต่ก็ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนมากขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งในสมัยก่อนที่ครอบครัวมักจะอยู่กันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา ผู้เฒ่าผู้แก่สอนลูกหลานผ่านการพูดคุยในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไป เด็กรุ่นใหม่ออกเรียน ทำงานนอกบ้านกันมากขึ้น ความสัมพันธ์ก็เริ่มห่างเหิน การติดต่อสื่อสารก็สามารถใช้โทรศัพท์ได้โดยไม่ต้องเดินทางกลับบ้าน แต่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนตนเองเลย ไม่รู้ว่าพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีขึ้นในกระทำไปเพื่อเหตุผลใด แต่ก็ยังคงมีการปฏิบัติตามที่ผู้ใหญ่สอนเอาไว้เท่านั้น นอกจากนี้การที่เด็กยุคนี้ได้เรียนรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งมีแต่ความแปลกใหม่ น่าสนใจทำให้ละเลยในการที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีอันเก่าแก่

3) การศึกษาสมัยใหม่

ปัจจุบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก เด็กและเยาวชนสมัยใหม่จึงถูกปูรากฐาน ตั้งแต่เด็กในการเข้าระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้โลกกว้างมากยิ่งขึ้น การเข้าโรงเรียนจึงเป็นการสร้างสังคมใหม่ให้แก่เด็กและเยาวชน เป็นที่ที่ให้ได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่หลากหลาย ดังนั้นความสนใจในเรื่องอื่น ๆ ของเด็กก็จะมีมากขึ้น การรับเอาวัฒนธรรมภายนอกก็มีมากยิ่งขึ้นเนื่องจากเด็กมีการเปิดรับสื่ออยู่ตลอดเวลา และการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ที่มากขึ้นทำให้เด็กและเยาวชนมีความเชื่อเรื่องผีลดน้อยลง ส่งผลทำให้การเข้า

ร่วมพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีนั้นไม่มีคุณค่าทางจิตใจกับเด็กกลุ่มนี้มากเท่าไรนัก และเด็กกลุ่มนี้มักจะมองว่า พิธีกรรมเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ เป็นเรื่องที่เซยและล้าสมัย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงต่อการสืบทอดพิธีกรรมต่อไปในอนาคตเป็นอย่างมาก เพราะเด็กในวันนี้ย่อมต้องกลายเป็นผู้ส่งสารและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในอนาคตข้างหน้า หากในวันนี้เด็กเหล่านี้ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมแล้วย่อมจะส่งผลกระทบต่อ การสืบทอดพิธีกรรมนี้ว่าจะจะเป็นไปในรูปแบบที่ไม่ครบถ้วน และขาดคุณค่า ความหมายและนำมาซึ่งความไม่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อชุมชนในที่สุด

4) การสื่อสารภายนอกชุมชน

เมื่อชุมชนไทลื้อมีการเปิดกว้างมากขึ้น มีการติดต่อกับคนภายนอกมากขึ้น โดยจากการศึกษาพบว่าปัจจัยในเรื่องของการสื่อสารกับภายนอกชุมชนนั้น ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากการที่ติดต่อกับคนภายนอกและหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น ทำให้คนเหล่านี้เริ่มเข้ามามีบทบาทในชุมชนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนเรื่องงบประมาณ ค่าใช้จ่าย ซึ่งแม้ว่าตอนนี้จะเป็นเพียงการเข้ามามีส่วนร่วมแค่ภายนอก แต่ก็มีแนวโน้มที่จะเข้าสู่วงในของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การเปิดให้คนนอกเข้ามาเป็นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมากยิ่งขึ้นก็อาจจะส่งผลกระทบต่อรูปแบบเนื้อหาของพิธีกรรมได้ เพราะในช่วงยุคหลังนี้พิธีสามปีสี่รวงข้าวถูกใช้เป็นที่ตั้งคู่มือให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้น ซึ่งอาจจะทำให้รูปแบบบางอย่างถูกกระแสดังคืบคืบเบือนให้มีการเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ทางการพาณิชย์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ พิธีสามปีสี่รวงข้าวที่บ้านหนองบัวเมื่อพ.ศ. 2539 ซึ่งคนในชุมชนต่างพากันฟื้นฟูรูปแบบพิธีให้มีความคล้ายคลึงกับต้นแบบดั้งเดิมมากที่สุด หน่วยงานภาครัฐต่างพากันช่วยประชาสัมพันธ์เชิญชวนคนภายนอกให้เข้ามาร่วมพิธีกัน จนมีผู้เข้ามาร่วมพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก ปรากฏว่าคนนอกที่เข้ามาร่วมในพิธีเหล่านั้นกลับรู้สึกต่อต้านถึงขั้นตอนการฆ่าสัตว์เพื่อบวงสรวงต่อหน้าลานพิธี โดยมองว่าเป็นการทารุณกรรมสัตว์ ส่งผลทำให้คนในชุมชนบ้านหนองบัวมีมติร่วมกันให้เปลี่ยนจากการฆ่าบูชาหน้าลานพิธีไปกระทำในที่ลับตาคน เพื่อลดกระแสการต่อต้านนั้น เป็นต้น

4. ประเพณีการเลือกสรรและกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าว

จากแนวคิดเรื่องเรื่องการสื่อสารกับการผลิตและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) ซึ่งได้กล่าวถึงประเพณีในการเลือกสรร (Selective tradition) ไว้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้และถูกผลิตซ้ำให้มีชีวิตที่ยืนยาวต่อไป ดังเช่นพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่มีการสืบทอดมาหลายช่วงยุคสมัย ผ่านกาลเวลาที่ยาวนานแต่

พิธีกรรมก็ยังคงถูกผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อมาได้ อาจกล่าวได้ว่า พิธีสามปีสี่รวงข้าวนั้นเป็นประเพณีที่ถูกเลือกสรรจากคนในชุมชนให้มีการสืบทอดต่อกันมาด้วยคุณค่าของพิธีกรรมที่ได้ทำบทบาทหน้าที่ที่สำคัญยิ่งแก่ชุมชนชาวไทลื้อ ดังนั้นในการศึกษาถึงกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีกรรมนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดประเพณีการเลือกสรรซึ่งมีกระบวนการประกอบไปด้วย ใครเลือก เลือกอย่างไร เลือกด้วยเหตุผลใดและอะไรคงอยู่ อะไรเปลี่ยนแปลง ดังสามารถอภิปรายออกเป็นแต่ละยุคได้ดังนี้

ยุคก่อนพ.ศ. 2539

เป็นยุคแรกของการเกิดขึ้นมาของพิธีสามปีสี่รวงข้าว ซึ่งบรรพบุรุษชาวไทลื้อได้สร้างพิธีนี้ขึ้นมาตามความเชื่อและความศรัทธาเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยแฝงไปด้วยคุณค่าและความหมายในพิธีกรรมอย่างมากมาย อันได้แก่ เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีให้เกิดในชุมชน สร้างความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ เพื่อเป็นการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปยังลูกหลานไทลื้อ และที่สำคัญยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีความเป็นไทลื้อให้คนในชุมชนได้มีความทรงจำร่วมกัน อันจะก่อให้เกิดความรัก ห่วงแหนและสืบทอดชาติพันธุ์ให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน การกำเนิดของพิธีกรรมในยุคนี้จึงเป็นมติของคนในชุมชนที่ต้องการสืบทอดอัตลักษณ์ของไทลื้อให้มีการสืบทอดที่ยั่งยืน และยังเป็นการสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ชุมชน ซึ่งในยุคต่อมาพิธีสามปีสี่รวงข้าวนี้สามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเมื่อช่วงเวลาที่ชาวไทลื้อกลายเป็นคนพลัดถิ่น เพราะอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่ประเทศไทย แต่ยังคงมีการสืบทอดพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่นี้ติดตามมาด้วยและพิธีกรรมเองก็สามารถทำหน้าที่ต่อชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเป็นการทดสอบพลังสามัคคีในชุมชนว่ามีความแข็งแกร่งมากน้อยเพียงใด และยังเป็นพื้นที่ในการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนของไทลื้อให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้นด้วย

ยุค พ.ศ. 2539-2544

ในช่วงยุคที่สองของพิธีกรรมนี้จะเป็นช่วงที่ชาวไทลื้อมีการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยอยู่ที่สิบสองปันนาแล้วแต่ชาวไทลื้อยังคงเคร่งครัดในการสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมของตนเองเป็นอย่างมาก อย่างเช่นกลุ่มเชื้อสายไทลื้อเมืองลำที่นับถือผีเจ้าหลวงเมืองลำเมื่อครั้งอยู่ที่สิบสองปันนา เมื่อกระจายมาอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยก็ยังคงมีการสืบทอดความเชื่อและความศรัทธาในผีเจ้าหลวงเมืองลำมาเช่นเดิม ทั้งนี้ก็เนื่องจากชาวไทลื้อมีการปลูกฝังรากฐานความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาอย่างยาวนาน ดังนั้นประเพณีหรือพิธีกรรมที่ชาวไทลื้อเลือกที่จะสืบทอดมานั้นก็ล้วนแล้วแต่เป็นความเห็นร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ด้วยรากฐานความเชื่อเหมือนกัน การเลือกที่จะปฏิบัติสิ่งใดก็สามารถตกลงและกระทำกันได้ง่าย อีกทั้งสังคมยังมีขนาดเล็กการสื่อสารทางวาจาร่วมกันจึงเป็นช่องทางการ

สื่อสารที่ดีที่สุดในเวลานั้น การตัดสินใจอะไรต่างๆก็สามารถลงมติร่วมกันในชุมชนได้เลย ตัวอย่างเช่นการสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวมาในยุคนี้ นั่น ชาวไทลื้อบ้านหนองบัวก็ได้ทำการสืบทอดพิธีกรรมมาจากสมัยปู่ย่า ด้วยเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญว่าพิธีสามปีสี่รวงข้าวนี้จะเป็นช่องทางในการสื่อสารหนึ่งที่สามารถแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของไทลื้อได้ เปรียบเสมือนเป็นการสร้างพื้นที่พิเศษให้ทุกคนได้มาสร้างควมทรงจำในชาติพันธุ์ร่วมกัน และหาก ยังสามารถสืบทอดพิธีนี้ต่อไปได้ก็จะส่งผลต่อความยั่งยืนของสื่อพื้นบ้านอื่น ๆ ที่แฝงอยู่ในพิธีสามปีสี่รวงข้าวด้วย

แต่ทั้งนี้แม้ว่าในยุคนี้จะมีการสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้คล้ายกับของเดิมมากที่สุด แต่เนื่องจากกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ส่งผลต่อพิธีสามปีสี่รวงข้าวมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบ และเนื้อหาบางอย่าง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือองค์ประกอบภายนอกของพิธีกรรม อันได้แก่ การแต่งกาย การละเล่น ที่ถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อความเหมาะสมของสังคม แต่ทว่าสิ่งสำคัญของพิธีกรรมซึ่งเป็นส่วนของคุณค่าและความหมาย เช่น การสร้างความสามัคคี การสร้างความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการสร้างอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีความเป็นไทลื้อยังคงอยู่เหมือนเดิม แต่ก็มีวิวัฒนาการของความเข้มข้นในความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้ลดน้อยลง แต่โดยในภาพรวมแล้วการสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวในยุคนี้ยังสามารถคงความสมบูรณ์ไว้ได้ในระดับที่ดี

ยุคพ.ศ. 2545 – ปัจจุบัน

ในช่วงยุคปัจจุบันนี้ ชาวไทลื้อบ้านลำได้มีการสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวจากบ้านหนองบัว จ.น่านมาปฏิบัติเองอีกทอดหนึ่ง โดยได้อัญเชิญเจ้าหลวงเมืองลำมาตั้งอยู่ที่บ้านลำ โดยมีการสร้างอนุสาวรีย์เจ้าหลวงเมืองลำไว้เป็นที่ประกอบพิธีกรรม การสืบทอดพิธีกรรมดังกล่าวมาปฏิบัตินี้เกิดขึ้นเนื่องจากแต่เดิมชาวไทลื้อบ้านลำต้องเดินทางไปไกลถึงจ.น่านเพื่อที่จะเข้าร่วมพิธีสามปีสี่รวงข้าว ทำให้คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านไม่สามารถไปร่วมพิธีกรรมนี้ได้ เพราะปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายและระยะทาง ดังนั้นผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านจึงมีความเห็นร่วมกันว่าต้องทำการอัญเชิญเจ้าหลวงเมืองลำมาไว้ที่บ้านเพื่อจะคนในหมู่บ้านจะได้เข้าร่วมพิธีกรรมนี้ได้มากขึ้น ลูกหลานก็จะได้สืบทอดพิธีกรรมนี้ต่อไปด้วย ที่สำคัญที่ผู้อาวุโสมักจะกล่าวไว้เสมอก็คือเมื่อเกิดเป็นคนไทลื้อ ทุกคนต้องมีการนับถือผีเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ทั้งนี้เมื่อมีการสืบทอดพิธีกรรมนี้มาปฏิบัติเองที่บ้านลำ คนในชุมชนก็ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ เนื้อหาภายนอกไปหลายอย่างด้วยกัน โดยที่สำคัญก็คือ การปรับลดวันการจัดพิธีเหลือเพียง 1 วัน แต่ยังคงกระทำกัน 3 ปีครั้งเหมือนเดิม ซึ่งจุดนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่เกิดขึ้นต่อชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะทุกขั้นตอนของพิธีกรรมที่เคยทำมาต้องถูกปรับลดลงมาให้

กระทำให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียว ช่วงพิธีการสำคัญ ๆ เท่านั้นที่ถูกเลือกให้มีการปฏิบัติสืบต่อ ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ ก็เป็นไปแบบผสมผสานทั้งแบบฉบับดั้งเดิมหรือแบบประยุกต์ โดยจากการศึกษาพบว่าในรูแบบ เนื้อหาภายนอกในพิธีกรรมยุคนี้มันได้ถูกปรับประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น เช่น การแต่งกายแม้ยังคงสวมใส่ชุดไทยลื้ออยู่ แต่ก็ไม่มีความเคร่งครัดเหมือนสมัยก่อน ส่งผลทำให้คนรุ่นใหม่จำนวนมากที่สวมใส่เสื้อผ้าตามสมัยนิยมในการเข้าร่วมพิธีกรรม หรือในด้านการละเล่นพื้นบ้าน อย่างการเล่นสะบ้า การเล่นโองกาง การขับลื้อ ฯลฯ ก็มีการนำเอาเกมสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ เช่น บิงโก แข่งขันต่อหลอดกาแฟ เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงจะเป็นเพียงรูปแบบภายนอก แต่หากการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เกิดมีมากขึ้นต่อไปก็ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณค่าและความหมายของพิธีกรรมนี้อย่างแน่นอน

ปัญหาสำคัญที่พบจากการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการเลือกสรรของยุคนี้ก็คือ สมาชิกในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรม ส่งผลให้ขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่า ความหมายของพิธีกรรมตามไปด้วย นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ องค์ประกอบต่าง ๆ ในพิธีกรรมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้นการที่คนในชุมชนมีความรู้ลดลงนั้นถือเป็นปัจจัยที่บั่นทอนการสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวเป็นอย่างยิ่ง

อภิปรายผล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าว ของชุมชนไทลื้อ บ้านลำ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา” ทำให้ผู้ศึกษาได้มองเห็นกระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดของพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว และการทำหน้าที่ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่มีต่อชุมชนไทลื้อ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของกาลเวลา กล่าวคือ การสืบทอดพิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าวของชาวไทลื้อยังคงมีอยู่มาจนถึงในปัจจุบัน แต่ด้วยทั้งปัจจัยภายนอก ภายในส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลทำให้เกิดการสืบทอดพิธีกรรมนี้ และส่วนหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงก็ทำให้บางส่วนของพิธีกรรมนั้นเริ่มหายไป

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการศึกษา โดยใช้แนวคิดเรื่องการสื่อสารกับการผลิตและผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของ เวย์มอนด์ วิลเลียมส์ ซึ่งกล่าวว่า วัฒนธรรมทุกอย่างที่มีอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง จะมีเฉพาะคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในช่วงเวลาและสถานที่นั้นเท่านั้นที่จะเข้าถึงและสัมผัสวัฒนธรรมดังกล่าวได้ และหากวัฒนธรรมใดที่ได้รับการบันทึกไว้ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีในการเลือกสรร (Selective tradition) จากคนในชุมชนกล่าวคือผู้คนที่คนในสังคมจะมีกระบวนการจัดระบบและจัดลำดับความสำคัญของ “วัฒนธรรม” ทั้งหลายไว้ ประเพณีในการ

เลือกสรร จะทำหน้าที่คัดเลือกให้วัฒนธรรมบางอย่างเท่านั้นที่จะถูกผลิตซ้ำและก่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป เช่นเดียวกับพิธีสามปีสี่รวงข้าวของชาวไทลื้อ ที่มีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่เมื่อครั้งที่อยู่สืบสองปันนาจนกระทั่งเข้ามาสู่ประเทศไทยในปัจจุบัน แม้ชาวไทลื้อจะมีพิธีกรรมที่มากมายหลายอย่างแต่บางพิธีกรรมก็เริ่มถูกลบเลือนออกไปจากชุมชนไปตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป แต่พิธีกรรมหลายอย่างรวมถึงพิธีสามปีสี่รวงข้าว ยังคงเป็นหนึ่งในพิธีกรรมสำคัญที่ชาวไทลื้อให้ความสำคัญและเลือกที่จะทำการสืบทอดมาสู่คนรุ่นหลัง อันสอดคล้องกับทฤษฎีหน้าที่นิยมได้กล่าวไว้ว่า หากสถาบันใดก็ตามที่ยังคงอยู่ได้ แสดงว่าสถาบันนั้นย่อมต้องทำหน้าที่ให้กับสังคม ดังเช่นในมุมมองความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทลื้อ “ผี” จึงเปรียบเสมือนสถาบันหนึ่งที่ชาวไทลื้อให้ความสำคัญ และสืบทอดความเชื่อนี้มาอย่างยาวนาน โดยมีการปลูกฝังแนวความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผ่านการประกอบพิธีกรรมมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ การสะเดาะเคราะห์ การบูชาเทียน การทำขวัญข้าว พิธีสืบชะตา พิธีสามปีสี่รวงข้าว ฯลฯ พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมที่ต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง การสืบทอดและคงอยู่ของสถาบันผีตั้งแต่อดีตมาจนถึงยุคสังคมปัจจุบัน นับเป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังคงมีบทบาทหน้าที่ต่อชาวไทลื้อเป็นอย่างมาก และยังมีการทำหน้าที่เพื่อตอบสนองชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน สร้างให้คนมีสำนึกร่วมในชุมชน สร้างความกตัญญู รู้คุณค่าบรรพบุรุษ เป็นแกนสำคัญที่ใช้ระดมพลังชุมชนเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้เกิดขึ้นในกลุ่มชนไทลื้อ และที่สำคัญยังเป็นพื้นที่ที่ใช้แสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวไทลื้อ อันได้แก่การแต่งกาย ภาษาพูด การละเล่น อาหารการกิน ฯลฯ

ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิด เรื่องต้นไม้แห่งคุณค่า (กาญจนา แก้วเทพ, 2549) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การที่เราจะสืบทอดต้นไม้แห่งพิธีกรรมได้นั้น ควรที่จะต้องสืบทอดให้ครบทุกองค์ประกอบของต้นไม้ ทั้ง ราก ลำต้น กิ่ง ก้าน ผล ดอก ใบ โดยอาศัยหลัก “รักษาแก่น ปรับกระพี้ เปลี่ยนเปลือก” เพื่อก่อให้เกิดการสืบทอดต้นไม้แห่งพิธีกรรมที่ยั่งยืน โดยจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า การสืบทอดต้นไม้แห่งพิธีสามปีสี่รวงข้าวนี้ ส่วนของ ราก ซึ่งเปรียบได้กับคุณค่า ความหมายที่แฝงอยู่อันได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสืบทอดอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวไทลื้อ ความสามัคคี ความกตัญญู ยังคงมีอยู่อย่างครบถ้วน แต่ความเข้มข้นของเนื้อหา และคุณค่าความหมายเหล่านั้นลดลงไป ตามปัจจัยภายนอกและภายในที่เข้ามาปะทะต่อพิธีกรรมมากขึ้น แต่ก็ยังคงมีความเข้มแข็งอยู่มาก ส่วนถัดมาคือกิ่ง ก้าน ใบ ดอก ผล อันได้แก่องค์ประกอบต่าง ๆ ของพิธีกรรม เช่นวัน/เวลา เครื่องแต่งกาย สถานที่ อาหาร การละเล่น

เครื่องเช่นไหว้ ฯลฯ ก็ยังคงมีอยู่ แต่มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ความครบถ้วนสมบูรณ์ไม่เพียบพร้อมเหมือนเช่นสมัยอดีต แต่ทั้งนี้ในการปรับเปลี่ยนส่วนของกิ่ง ก้าน ใบ ดอก ผล นั้นย่อมเป็นไปตามภาวะของสังคม เพราะหากไม่มีการปรับเปลี่ยนเลยก็อาจจะส่งผลให้เกิดการสูญหายของพิธีกรรมได้ การปรับเปลี่ยนในระดับนี้ถือว่าส่งผลกระทบต่อแก่นหรือใจความสำคัญของต้นพิธีสามปีสี่รวงข้าวน้อย ในระดับที่ไม่มากนัก แต่หากยังคงมีการสืบทอดแบบไม่ครบถ้วนต่อ ๆ ไป ก็อาจจะส่งผลทำให้รากหรือคุณค่า ความหมายนั้นเริ่มอ่อนแอลงได้ ข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า ในส่วน ลำต้น ซึ่งเปรียบได้กับ ผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธีและความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรม ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวนั้นเริ่มเกิดปัญหา ปัญหาที่พบก็คือ ผู้ประกอบพิธีและผู้เข้าร่วมพิธีซึ่งก็คือสมาชิกในชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรม และวัฒนธรรมของตนเองน้อยลงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่ทำการสืบทอดมาจนปัจจุบัน โดยจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า มีคนน้อยมากและเป็นกลุ่มคนสูงอายุเท่านั้น ที่มีความรู้ และเข้าใจถึงที่มาและความสำคัญของพิธีสามปีสี่รวงข้าว ส่วนคนสมาชิกกลุ่มอื่นในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนนั้นเป็นกลุ่มที่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมน้อยมากที่สุด ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากการที่มีการสืบทอดพิธีกรรมแบบปากต่อปากเป็นหลัก และมีการบันทึกข้อมูลความรู้เป็นลายลักษณ์อักษรน้อยมาก จึงทำให้การสืบทอดเนื้อหาเริ่มไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์เช่นสมัยอดีต ดังนั้นสภาพลำต้นของต้นไม้ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวจึงมีอาการป่วยกระเสาะกระแสะ และจะส่งผลสำคัญต่อการเจริญเติบโตในส่วนอื่น ๆ ของต้นไม้ต่อไปในอนาคต ดังนั้นสภาพของพิธีสามปีสี่รวงข้าวในยุคปัจจุบันจึงอยู่ในสภาพที่ข้าวนอกแข็งแแรง แต่ข้างในกลวง คือมีการสืบทอดพิธีกรรมมาจนถึงปัจจุบันได้ แต่อาจองค์ประกอบของพิธีกรรมไม่ครบถ้วน สมบูรณ์และในส่วนของคุณค่าความหมายนั้นเริ่มลดน้อยลงตามไปด้วย

จากปัญหาสภาพการณ์ของพิธีสามปีสี่รวงข้าวที่ค้นพบนั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะต้องได้รับการแก้ไขและปรับปรุงให้ส่วนของลำต้นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและพิธีกรรมของคนในชุมชน ควรจะต้องตระหนักและส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ของชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็ง เพราะหากคนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและพิธีกรรมของตนเองแล้ว ก็จะมีผลต่อการสืบทอดวัฒนธรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต อันจะทำให้เกิดการสืบทอดที่ไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์ คนไทยลือในรุ่นหลัง ๆ ก็จะมีขาดความรู้ความเข้าใจในอัตลักษณ์ของไทยลือน้อยลง อันจะส่งผลในระยะยาวต่อไปคือ ทำให้อัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาวไทยลือถูกลดทอนและความสำคัญลงไปจนอาจจะเกิดการสูญหายของวัฒนธรรมได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าว ของชุมชนไทลื้อ บ้านลำ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา” นั้นผู้วิจัยพบว่าสภาพการณ์ของพิธีสามปีสี่รวงข้าว นั้นอยู่สภาพที่ข้างนอกเข้มแข็งแต่ข้างในกลวง อันเกิดจากหลายเหตุปัจจัยที่เข้ามากระทบส่งผลให้ พิธีกรรมมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะปัญหาเรื่องคนในชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจในสื่อ พิธีกรรม ส่งผลให้คุณค่า ความหมายที่แฝงอยู่เบื้องหลังของพิธีกรรมนั้นเริ่มลดลงตามไปด้วย ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นลูกหลานในชุมชนไทลื้อบ้านลำนั้น จึงมีความต้องการที่จะช่วยส่งเสริมและ พัฒนาวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อไว้ เพื่อให้มีการสืบทอด ต่อไปอย่างครบถ้วน และสมบูรณ์ทั้งโครงสร้าง องค์ประกอบภายนอกและแก่นแท้ของพิธีกรรม ดังนั้นผลการวิจัยที่ได้นี้ ควรจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อนำความรู้กลับสู่ชุมชน โดยเฉพาะกับกลุ่มเด็ก และเยาวชน ทั้งนี้อาจจะจัดเป็นกิจกรรมให้ความรู้ที่เกี่ยวบริบทชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ ของชาวไทลื้อแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเรียนรู้ โดยมีกลุ่มผู้อาวุโส หรือกลุ่มใน ชุมชนคอยเป็นผู้ให้ข้อมูล ความรู้ และช่วยสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชนให้สำเร็จลุล่วง

การจัดกิจกรรมนำความรู้สู่ชุมชนในกลุ่มให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชนนี้ จะเป็นแนวทาง ในการอนุรักษ์และสืบทอดพิธีสามปีสี่รวงข้าวให้ดำรงอยู่อย่างแข็งแกร่งทั้งภายในและภายนอก และในอนาคตต่อไปเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ก็จะกลายเป็นผู้นำชุมชนและเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของไทลื้อไปสู่ลูกหลานในรุ่นต่อ ๆ ไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ชาติพันธุ์นั้นมีความสำคัญแก่การดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคมมาเป็นเวลาช้านาน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็มีวัฒนธรรม ประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่ การเรียนรู้เพื่อทำการอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปเป็นอย่างยิ่ง และจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า มี ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์เป็นจำนวนมาก แต่จะเป็นศึกษาในประเด็นของ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ฯลฯ แต่การศึกษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติ พันธุ์ที่เกี่ยวกับทางวารสารศาสตร์และนิเทศศาสตร์นั้นยังมีให้เห็นน้อยมาก โดยเฉพาะการศึกษา ในมุมมองทางหลักการสื่อสาร ซึ่งการสื่อสารในสังคมนั้นถือว่ามีมีความสำคัญมาก และสามารถ

สะท้อนให้เห็นบริบทชุมชนในมุมมองที่หลากหลายยิ่งขึ้นและยังเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนให้มีความยั่งยืน ดังนั้นประเด็นทางด้านการสื่อสารของกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีความน่าสนใจและมีคุณค่าที่จะศึกษาวิจัยอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป

นอกจากนี้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังพบว่ามียี่สิบสี่พื้นที่บ้านหลายแขนงที่สูญหายไป และใกล้ที่จะสูญหายไปจากสังคมไทยคือ ซึ่งหากมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อสี่พื้นที่บ้านต่าง ๆ เหล่านี้แล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ยี่สิบสี่พื้นที่บ้านให้มีความยั่งยืนต่อไปในอนาคต